

KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA IRNA VE VOA'NIN İLETİŞİM STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

COMPARATIVE ANALYSIS OF COMMUNICATION STRATEGIES OF IRNA AND VOA IN THE CONTEXT OF PUBLIC DIPLOMACY

Abdullah DURMUŞ

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Doktora Öğrencisi
abdullah.durmus@hotmail.com

ÖZET

Kamu diplomasisi, uluslararası bir aktörün politikalarının yabancı ülke vatandaşlarına iletilmesidir. Bu vatandaşlar arasında sivil toplum temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, çokuluslu şirketler, gazeteciler ve medya kurumları, endüstri, siyaset ve kültür sektörlerinde uzmanlar ve genel halktan kişiler yer alabilir. Kamu diplomasisi, değişen çevrenin kamu aktörleriyle etkileşim yoluyla yönetilmesidir. Özünde; görüşleri, değerleri, etkinlikleri ve çıkarları başka bir hükümetin konumunu etkilemeye yardımcı olabilecek vatandaşlar ve gruplarla etkileşim kurarak, hükümetler arası ilişkileri etkileme hedefi yer almaktadır. Medya, kamu diplomasisinin en önemli araçlarından biridir. Bu bağlamda, çalışmada Türkçe yayın yapan yabancı medya kuruluşlarından İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (The Islamic Republic News Agency-IRNA)'nın ve Amerika'nın Sesi (Voice of America-VOA) haberleri eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Yabancı medya kuruluşlarının kendi ülke politikalarına uygun içerikler ürettiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Diplomasisi, Medya, İletişim, IRNA, VOA.

ABSTRACT

Public diplomacy is the communication of an international actor's policies to citizens of foreign countries. These citizens might include civil society representatives, non-governmental organisations, multinationals, journalists and media institutions, specialists across different sectors of industry, politics and culture and members of the general public. Public diplomacy is the management of that changing environment through engagement with public actors. At its core lies the implicit objective of influencing government-to-government relations in a given area of foreign affairs by engagement with citizens and groups whose opinions, values, activities and interests may help sway another government's position. Media is one of the most important tools of public diplomacy. In this context, the news of the foreign media organizations that broadcast in Turkish, the Islamic Republic News Agency (IRNA) and Voice of America (VOA) were analyzed with the method of critical discourse analysis. It has been determined that foreign media organizations produce content in line with their own country policies.

Key Words: *Public Diplomacy, Media, Communication, IRNA, VOA.*

GİRİŞ

Kamu diplomasisi, yumuşak güç veya devlet politikalarının meşruiyeti ve bunların altında yatan değerlerle başkalarını cezbetme yeteneğinin ayrılmaz bir bileşenidir; devletlerin yabancı halklara ulaşma ve kamuoyunu etkileme girişimini içerir. Kamu diplomasisi yoğun bilgi alışverişi, ülkelerle ilgili klişelerin ve önyargıların etkisizleştirilmesi, dış politikanın ve sosyal sistemin yaygınlaştırılması, olumlu imajının güçlendirilmesi için çaba gösterilmesidir.

Kamu diplomasisinde medya kullanımı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra giderek artmıştır. Önce radyo ardından televizyon ve nihayet internet, kamu diplomasisinde kullanılmaya başlanmıştır. İnternetle birlikte haber akışı hızlanmış ve çeşitlenmiştir. Böylece bireyler gibi devletler de gelişen teknoloji olanaklarından yararlanmış, kamu diplomasisinde internetin sağladığı olanakları kullanmaya başlamışlardır. Ülkelerin uluslararası ilişkilerini belirlemede ve düzenlemede bir araç olan kamu diplomasisi, medyanın gücünden ve etki alanından faydalanarak yabancı ülkelerde kamuoyu oluşturmak için yaptığı yayınları sanal ortama da taşımış, ülkeler arasındaki enformasyon yarışının boyutu değişmiştir.

Bu çalışmada medyada sahiplik yapısının içeriği doğrudan etkilemesinden hareketle uluslararası yayın yapan medya kuruluşlarının bağlı oldukları devletlerin ideolojileri ve politikaları doğrultusunda içerik ürettikleri varsayımından yola çıkılmıştır. Çalışmada Türkçe yayın yapan yabancı medya kuruluşlarından İran resmi haber ajansı IRNA (Islamic News Agency) ve ABD Küresel Medya Ajansı'na bağlı bir kurum olan ve tamamen ABD'nin vergileriyle finanse edilen VOA (Voice of America-Amerikanın Sesi)'nin internet sitelerinde, 3 Ocak 2020'de yer alan İranlı General Kasım Süleymani'nin ABD tarafından öldürülmesiyle ilgili haberler Teun Adrian van Dijk'in eleştirel söylem analizi modeline göre incelenmiştir. Van Dijk'in eleştirel söylem analizi modelinin kullanılmasının nedeni haberin yapısını ve ideolojik sunumunu ortaya koymasıdır.

1. Kamu Diplomasisi

“Kamu diplomasisi dünyadaki insanları bilgilendirerek, onlarla etkileşimde bulunarak ve onları etkileyerek ulusal çıkarların geliştirilmesidir” (Djerejian, 2003, s.13). Terim ilk kez 1965'te Edmund A. Gullion tarafından kullanılmıştır. Gullion'a göre kamu diplomasisi halkların tutumunun, dış politikanın oluşumu ve yürütülmesine yaptığı etki ile ilişkilidir. Kamu diplomasisi, hükümetler tarafından yabancı ülkelerde kamuoyu sağlanması, özel kuruluşların diğer ülkelerinkilerle etkileşimde bulunması, dış ilişkilerin artırımı ve bunun politika üzerindeki etkisi, diplomatlar ve yabancı meslektaşları arasında iletişim sağlanması ve kültürler arası iletişim süreci gibi uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasi dışındaki alanlarını kapsamaktadır (uscpublicdiplomacy.org, 2021, Erişim Tarihi: 05.05.2021).

Kamu diplomasisini, dış politika amaç ve hedeflerine ulaşma beklentisiyle, diğer ülkelerdeki devlet dışı gruplara yönelik devletlerin ve devlet onaylı aktörlerin iletişim temelli faaliyetlerine atıfta bulunarak kavramsallaştırmak mümkündür. Bu tanım içinde,

kamu diplomasisi, geleneksel diplomasinin aktörler ve hedefler açısından bir uzantısıdır ve bir dış politika aracıdır (Sevin, 2015, s.563).

Kamu diplomasisi, devletlerin hem içeride hem de dışarıda geniş kitlelere ulaşmak ve bu kitlelerin düşüncelerini kendi çıkarları doğrultusunda etkilemek veya değiştirmek amacıyla radyo, televizyon, basın yayın organları, internet ve sosyal medya platformlarında yürüttükleri faaliyetleri de içeren kapsamlı bir etkileşim ve diyalog biçimidir (Berridge ve Lloyd, 2012, s.305). “Kamu diplomasisinin ana fikri düşüncelerini etkilemek amacıyla yabancı halklarla doğrudan iletişim kurmaktır” (Malone, 1985, s.199).

Kamu diplomasisi pratiği esas olarak beş unsura dayanır. Temel unsur dinlemektir. İkinci unsur savunuculuktur: İstekleri harekete geçirmek veya eleştirileri köreltmek için yabancı kamuoyuna kararların ve olayların açıklandığı bir söylem üretmektir. Üçüncü ve dördüncü unsurlar kültürel diplomasi ve değişim diplomasisidir: Kültür ihracatı ve fikir alışverişi yoluyla dış politika faaliyetlerinin icra edilmesidir. Beşinci unsur, doğası gereği farklı kaynaklar ve beceriler gerektiren uluslararası yayıncılıktır. Yayını hem savunuculuk hem de kültürel diplomasinin bir uzantısı olarak görmek mümkün olmakla birlikte, gazetecilikle ilgili özel etik düşünceler genellikle uluslararası yayıncıları kendi yollarına yöneltmiş ve her durumda bir çeşit özerkliğe doğru müthiş bir merkezkaç kuvveti sağlamıştır. İletişimin askeri yönleri (stratejik iletişim, bilgi operasyonları ve psikolojik savaş) kamu diplomasisine yakın bir alanda faaliyet gösterir ve sivil sürecin bütünlüğüne meydan okur. Sivil/açık ve askeri/gizli arasındaki güvenlik duvarının sürdürülmesi, herhangi bir ülkenin kamu diplomasisinin yapılandırılmasında büyük bir endişe kaynağı olmalıdır (Cull, 2009, s.24).

Bu tanım ve yaklaşımlardan farklı olarak kamu diplomasisinin esas olarak yabancı halklara yönelik beyaz propagandanın modern adı olduğu görüşü de vardır. Buna göre; “kamu diplomasisi” bizim propagandamız dediğimiz şeydir; “propaganda” diğer tarafın yaptığı şeydir. Amacı ister nüfusun tamamı, isterse sadece “nüfuzlu azınlık” olsun, yabancı hükümetleri, üzerlerinde etki sahibi olan kişiler vasıtasıyla dolaylı olarak etkilemektir. Bununla birlikte, tarzı ve hedefleri açısından farklılıklar göstermektedir (Berridge, 2015, s.208). Kamu diplomasisinin, propagandadan farklı olduğu yönündeki yaygın görüşe rağmen, yabancı halklar üzerinde olumlu etki bırakmaya çalıştığı kadar, nüfuzunu da benimsetmeye çalıştığı için yeni bir faaliyet değildir (Berridge, 2015, s.200).

2. Kamu Diplomasisi ve Medya

Medya sözcüğü (Latince “ortada bulunan” anlamında medius) alıcı ve verici arasında önemli bir etkileşim olasılığı bulunmadan, alıcının vericiye zayıf bir yanıt verme yetisi bulunduğu, küçük topluluklarda örgütsel iletişimden ayrılan uzaktan ilişki kurmaya göndermede bulunmaktadır. Latin kökenlidir, Fransızca’da çoğul olarak medias olarak yazılır, İngilizce’de ise tekil medium ve çoğul media’yı korumaktadır. Bununla birlikte medium Fransızca’dan alınmıştır, medya anlamıyla da bütünüyle teknolojik boyutunu düşündürmek için kullanılabilir (Maigret, 2014, s.41).

Medyanın temel görevi bilgi yaymaktır. İnsanların bilgi edinme ihtiyaçları, medyanın bu görevini doğal olarak öne çıkarmıştır. Bilgi denildiğinde ilk olarak haber akla gelir (Kılıç, 2012, s.17). Haber ortalama insanın ön yargılarını çoğaltarak, gerçekliği olduğu gibi görmesini engellemekte ve kurulu düzeni kabullenmeye yöneltmektedir. Bir söylem olan haberde, anlam üretimi, olayların, olguların ikili karşıtlıklarla biz-onlar, yerli-yabancı, elitist-popülist şeklinde sunulmasıyla gerçekleştirilmektedir. Haber söyleminde geleneksel değer yargıları egemen olduğundan, iyi-kötü kavramı egemen değer yargılarının çerçevesini aşamamaktadır. Dış politika haberlerinde ise söylem, biz-onlar, dostlar-düşmanlar çerçevesinde kurulmaktadır. Haber söyleminde yeniden oluşturulan verili hayat, hedef kitleye, efendi-köle diyalektiği içinde ve yaşanan gerçekliği haklılaştıracak şekilde sunulmaktadır (Aslan, 2004, ss.29-30).

Özetle medya toplumda etki, denetim ve yeniliklerin potansiyel araçları olarak güç kaynağı; çoğu toplumsal kurumun çalışması için gerekli bilgilerin kaynağı ve aktarım aracıdır. Ulusal ve uluslararası toplumsal yaşamın yer aldığı bir konum, bir arena görünümündedir. Toplumsal gerçekliğin imgeleri ve tanımları için referans olarak kullanılır. Etkili performans sergilemek için şöhrete giden yoldur. Toplumun ve grupların değerlerinin oluşturulduğu, saklandığı ve açıkça görünür kılındığı temel bir kaynaktır. Toplumsal anlam sisteminde nelerin normal olduğunu ve normlara uygun anlamların dolaşımını belirleyen bir kaynaktır (McQuail'den aktaran: Türkoğlu, 2003, ss.35-36). "Medya, insanların eylem ve davranışlarını belirleme özelliği olan çok güçlü bir propaganda, tanıtım ve ikna aracıdır" (Laughey, 2017, s.42).

Medya devletlerin ya da kurumların faaliyetlerini aktarmada en büyük güç konumundadır. Küreselleşme ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler hem medyanın hem de iletişimin gücünü artırmış, etki alanını genişletmiştir. Kamu diplomasisinin sahip olduğu uygulama alanları arasında medya, dünyanın dört bir yanındaki insanlara erişebilme ve onlar üzerinde belirli bir etki yaratabilme gücü sayesinde öne çıkmaktadır (Yıldırım, 2015, s.173). Medyanın topluma yönelik etki ve yönlendirme gibi güçleri, devletlerin politika ve görüşlerinin hem kendi halkına hem de başka toplumlara anlatılması, tanıtılması ve yaygınlaştırılması açısından oldukça önemlidir. Bu yönüyle düşünüldüğünde medyanın kamu diplomasisi açısından etkisi büyük önem kazanmaktadır (Özkan, 2015, s.19).

Medya; sözlü, yazılı, basılı, görsel metin ve imgeleri içeren çok geniş iletişim araçlarını kapsayan bir kavramdır. Bu kavramın içine gazeteler, dergiler, kitaplar, broşürler gibi basılı, televizyon, sinema gibi görsel-ışitsel ve radyo gibi ışıtsel kitle iletişim araçları girmektedir (Naçaoğlu, 2003, s.44). İletişim alanında yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte internet de günlük hayata girmiştir. İnternet kullanımı tüm dünyada yıldan yıla artmaktadır. Günümüzün en etkili iletişim araçlarından olan internetin yazılı, görsel ve ışıtsel medya araçlarının tamamını içinde barındırması iletişim açısından önemli bir özelliktir. Ayrıca karşılıklı iletişime ve etkileşime dayanan bir yapıya sahip olması internetin her alanda daha fazla talep görmesini sağlamıştır. Siyasal iletişim için de kullanılan internetin kamu diplomasisi oluşturmada kullanılan etkili medya araçlarından biri olduğunu söylemek mümkündür (Bostancı, 2012, ss.108-109). Kamu diplomasisi açısından bakıldığında medya organlarından radyo, televizyon ve internet öne çıkmak-

tadır. Kullanılmakta olan iletişim araçları yerini gelişen teknolojiyle ortaya çıkan yeni medya organlarına bırakmamış; çeşitlenerek belirlenen stratejilere göre kullanılmıştır.

Radyo, İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunu etkileyen en önemli iletişim aracı olmuştur. Çatışmaya dahil olan tüm taraflarca propaganda ve moral artırıcı bir araç olarak kullanılmıştır. Radyo, savaştan sonra Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin önderlik ettiği iki blok arasındaki "ideolojiler savaşında" ana silahlardan biri olmuştur. Dünya çapında birçok devlet, radyonun yabancı izleyicilere ulaşma gücünü fark etmiş ve bir kamu diplomasisi aracı olarak kullanmıştır. Birçok ülke, diğer ülkelerin vatandaşlarına ulaşmak için kısa ve orta dalgalı radyoyu kullanmıştır. Bu radyo yayınları, bilgiyi, eğlenceyi ve farklı görüşleri paylaşmak için sürdürülmektedir (Fortner, 1994, ss.17-18).

1940'larda bir kitle iletişim aracı haline gelen televizyon reklam, haber ve eğlencenin en önemli kaynağı olmuştur. En yaygın kitle iletişim aracı kabul edilen televizyon, milyonlarca insan üzerinde önemli etkilere sahiptir (Oğuz, 2014, s.128). Televizyon sayesinde haberler ilk defa görülüp duyulabilmiştir. Zamanla dünyanın her köşesine yayılan, her eve giren televizyonun hem görsel hem de işitsel olarak sunduğu içeriklerin tüketilmesi son derece kolaydır. Bu sebeple uluslararası yayın yapan televizyon kanalları, kamu diplomasisi uygulayıcıları için vazgeçilmez birer araç konumundadır. Geniş ağları sayesinde dünyada olup biten her olay hakkında gündem oluşturabilme kabiliyetine sahip olan uluslararası yayın kuruluşları, kamu diplomasisi uygulayıcılarına önemli avantajlar sağlamaktadır. Televizyon aracılığıyla kamu diplomasisi uygulayıcıları geniş kitlelere ulaşarak kendi ülkeleri hakkında bilgi verebilmekte ya da ülkelerinin bakış açılarıyla olayları yorumlayarak hedef kitlelerine aktarmaktadırlar (Barıtcı ve Aydeniz, 2019, s.1557).

İnternetin ortaya çıkması ve yaygınlık kazanmasıyla dijital diplomasi dönemi başlamıştır. Dijital diplomasi; temel olarak internet, mobil cihazlar ve sosyal medya kanalları dahil olmak üzere dijital ve ağ bağlantılı teknolojiler aracılığıyla yapılan diplomasi uygulamalarını ifade eder. Potter'a göre (2002, s.48) iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve ağ tabanlı teknoloji biçimlerinin ortaya çıkmasından kaynaklanan değişiklikler, kamu diplomasisi uygulayıcılarının çalışmalarını büyük ölçüde etkilemiştir. Bu gelişmeler ve değişiklikler; kamuoyunun önemini, daha küresel ve müdahaleci medyayı, küresel bir kültürün yükselişi ve küresel şeffaflığı artırmayı içermektedir.

Sevin ve Ingenhoff (2018, s.3665) kitle iletişim araçlarının, uygulayıcı ülkelerin mesajlarını uluslararası yayın projeleri gibi tek taraflı olarak izleyicilere göndermelerini sağlarken dijital kamu diplomasisinde, izleyicilerin aynı platformda mesajlarla etkileşime girebileceğini, kendi içeriklerini yayabileceğini ve kendi ağlarını oluşturabileceğini vurgulamaktadır. Gilboa ise (2016, s.542), e-posta kullanımı ve internetteki içeriklerin tüketilmesi yoluyla yukarıdan aşağıya tek yönlü ve dikey iletişimi Diplomasi 1.0; Twitter, Facebook, Instagram gibi sosyal medya platformlarının aktif kullanıldığı, iletişimin etkileşime dönüşürken yatay ve interaktif bir hal aldığı dönemi ise Diplomasi 2.0 olarak adlandırmıştır.

Dijital diplomasiinin bir alt kategorisi olarak Twitter diplomasisi, bir devleti, kurumu veya örgütü temsil eden kişilerin kişisel ve/veya kurumsal Twitter hesapları aracılığı

ile dış politikaya dair öngörü, tutum ve beklentilerini sadece muhataplarına değil, tüm Twitter kullanıcılarına ilettikleri bir dış politika yürütme aracı olarak tanımlanabilir. Bu tanım üç önemli unsura vurgu yapmaktadır: Birincisi, Twitter diplomasisi kapsamında sadece devleti veya ilgili kurumu temsil yetkili kişilerin kişisel veya kurumsal hesaplar aracılığı ile attıkları tweetlerin dikkate alınması gerekliliğidir. İkincisi, Twitter diplomasisinin yeni bir diplomasi türü olarak değil, yeni bir diplomasi yürütme aracı olarak tanımlanmış olmasıdır. Araştırmacılar ve diplomatlar da Twitter diplomasisi ile ayrı bir diplomasi türünü değil, Twitter'ın liderler ve bürokratlar tarafından bir diplomatik faaliyet aracı olarak kullanımını kastetmektedirler. Üçüncüsü, hesaplardan gönderilen iletilere tüm kullanıcıların erişebilmesi nedeniyle, bu diplomasi aracının sadece ikili ilişkileri yürütmenin değil, kamu diplomasisi faaliyetlerinin de önemli bir parçası olduğunun altı çizilmiştir (Ovalı, 2020, s.28).

Ceyhan'a göre (2016, s.79); kamu diplomasisi kapsamında medyanın önemli bir araç olmasının sebebi, medyanın bir güç olarak toplum yapılanmasının içinde yer almasıdır. Bilgi akışına birinci elden ulaşma, toplumsal yapılanma içerisinde önemli ve stratejik konulara yakın durabilme ve bir arabulucu rolü olması dolayısıyla, bu güç kamu diplomasisi açısından işlevsel bir yapıdır. Bununla birlikte, ortak dil kullanımı çerçevesinde, toplum yapısı içinde yer alan değişken kültürel unsurların birbirleriyle etkileşime geçebilmesi noktasında da medya önemli bir araçtır. Medyanın bu özelliği kamu diplomasisinin çok yönlü politika uygulama amacıyla örtüşmektedir.

Gilboa (2006, s.717) kamu diplomasisi faaliyetlerini devletler arasında uluslararası yayıncılık, bilimsel ve kültürel öğrenci değişim programları, burslar, sanatçıların, akademisyenlerin konferanslara katılmaları, uluslararası festivallere ya da sergilere katılma, ticari işbirliği, uluslararası ortak derneklerin kurulması, kültürel merkezlerin kurulması olarak sıraladıktan sonra, medyanın kamuoyunu doğrudan etkilemek için kullanılırken, kültürel kanalların daha çok kamuoyu üzerinde etkisi olacağı düşünülen kesime yöneltilmesine dikkat çeker; böylece medya güncel olaylara odaklanırken, kültürel kanallar daha çok ulusların ve toplumların uzun vadeli algılarına odaklanır.

Başar'a göre (2011, ss.143-146) uluslararası yayıncılık, devletler tarafından ülkenin sesi olarak kullanılır. İçeriğinde genel olarak; kültürel ve dilsel yayılmayı, siyasal iletişim ve propagandayı, etnik, dilsel, dinsel temsilleri barındırmaktadır. Uluslararası yayın politikaları, yayın dilleri, kapsama alanları ve içeriklerinin belirlenmesinde tarihsel ve güncel olayların etkisi belirgin bir şekilde kendini hissettirmektedir. Devletler, kamu hizmeti veren kuruluşlarına bağlı uluslararası televizyonlarla diasporadaki yurttaşlarına ve yabancı dilde yayın yapan kanallarıyla da küresel izleyiciye ulaşmaktadır. Bu tür medya organları devletlerin kültürel, sosyal oluşumlarının yanı sıra siyasi tezlerini uluslararası alana yaymaları açısından önemli bir mecradır.

Ertekin (2012, s.334), kamu diplomasisi yaratmada ve şekillendirmede ve ayrıca uluslararası kamuoyu oluşturmada uluslararası medyanın önemli olduğu gerçeğinden hareketle, medya kuruluşlarının uluslararası arenada tanıtma, bir kamu diplomasisi yaratma, kendi görüş ve düşüncelerini anlatma, ortak kültür, dil, tarih ve köken tanımlaması içinde yer verdiği diğer bölge ve dünya ülkelerinin sempatisini kazanma, ülkeleri ilgilendiren

diren konularda hedef kitleleri bilgilendirme ve bilinçlendirme ve ortak kültür ve tarih tanımlaması içinde yer verdiği diğer ülke ve milletleri ilgilendiren konularda da ulusal izleyici/dinleyicileri bilgilendirme ve bilinçlendirme görevini üstlenmesinin hem yapısal hem de işlevsel olduğunu belirtmiştir. Ertekin'e göre (2012, s.335) yayınları yayınlamaktan çok, yayınların izlenmesini sağlamak temel görev olmalıdır.

Hedef kitlelerin tercihlerine ve bağlantılarına göre özelleştirilmiş birden fazla platform ve sunum mekanizmasının kullanılması (Arsenault, 2009, s.140), internet haber-ciliğinin profesyonelce yapılması, kurum web sayfalarının tasarımı, haber sayfalarının daha fazla kitleye ulaşabilmesi için birçok dilde hazırlanması, teknolojinin yakından takip edilmesi, yeni teknolojilerin kullanılması, ulusal uydulara sahip olunması ve ayrıca uydu yayınlarının ve karasal yayınların dinlenebilirlik/izlenebilirlik oranlarının artması medya kuruluşları arasındaki rekabetin gereklilikleri ve zorunluluklarındandır. Özellikle dinlenebilirlik ve izlenebilirlik oranının sağlanmasında; radyo ve televizyon dışında akıllı telefonlar; tablet, dizüstü ve masaüstü bilgisayarlarla da hedef kitleye ulaşılması önem arz etmektedir. Ancak bu dinlenme ve izlenilmenin sanal beğeni butonları ile sınırlı kalmayıp, sosyolojik hedef kitleler üzerinde etki sağlamasına çalışılmalıdır (Ertekin, 2012, s.335). Bilgiyi doğru zamanda ve doğru mecrada kullanmak devletlerin ikna etme ve etkileme stratejileri geliştirmeleri açısından önemlidir. Medyayı doğru kullanmak, kamu diplomasisinde mesajların verilmesi için en önemli adımdır (Sancar, 2012, s.101). Burada en kritik nokta medya yayım içerikleridir. Çünkü toplumları birbirine yakınlaştıracak olan bu içeriklerdir. Bu nedenle yayım içerikleri mutlaka uzmanlar tarafından hazırlanmalı, ortak paydaların altını çizecek, farklılıkları öne çıkarmaktan kaçınacak stratejik vizyona sahip bir yayım politikası izlenmelidir (Özkan, 2015, s.11-12).

3. Çalışma Yöntemi

Çalışmada Türkçe yayın yapan yabancı medya kuruluşlarından IRNA ve VOA'nın 3 Ocak 2020'de İran Devrim Muhafızlarına bağlı Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin Irak'ın başkenti Bağdat'ta, ABD'nin düzenlediği hava saldırısında öldürülmesi ile ilgili haberler Van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir.

Medyanın egemen gücü ve iktidarı elinde bulunduran seçkinlere, egemen ideolojiye nasıl hizmet ettiği ve bu çerçevede haberlerin oluşturulmasında neleri öne çıkardığı, neleri göz ardı ettiği, hedef kitlede hangi önyargıları yeniden ürettiği, hangi konularda kamuoyu oluşturmak istendiğinin saptanması için eleştirel söylem çözümlemesi en uygun modeldir (Ülkü, 2004, ss.385). "Eleştirel söylem çözümlemesi, söylem olarak dilin kavramlaştırılmasını merkez aldığı ve eleştirel dil çözümlemesini toplumsal bilimlerde konumlandığı için eleştirel dilbilim üzerine kurulmuştur" (Fairclough ve Graham, 2003, ss.189).

Söylem çözümlemesinin temel amacı söylem olarak nitelendirilen ve kısaca metinsel ve bağlamsal olarak adlandırılabilir başlıca iki boyutu olan dil kullanımının açık ve sistematik tanımlarını üretmektir. Metinsel boyut, çeşitli açıklama düzeylerindeki söylem yapılarını açıklar. Bağlamsal boyut, bu yapısal tanımlamaları, bilişsel süreçler ve temsiller veya sosyokültürel faktörler gibi bağlamın çeşitli özellikleriyle ilişkilendirir (Van Dijk, 1988, ss.24-25).

Van Dijk'ın söylem çözümlemesi modeli iki bölümden oluşmaktadır: Makro yapı ve mikro yapı. Makro yapı çözümlemesinde başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, arda ve bağlam bilgisi, olay taraflarının olayları değerlendirmesi gibi unsurlar ele alınmaktadır. Mikro yapı çözümlemesinde ise sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümleri yapılmaktadır. Sentaktik çözümlemede cümlelerin kullanım yapılarına bakılmaktadır. Aktif ya da pasif yapıda kurulan bir cümlenin farklı anlamı olabilmektedir. Bölgesel uyumda art arda gelen cümlelerin ve cümlenin bölümlerinin birbirleriyle olan ilişkilerine bakılmaktadır. Nedensel ilişkide cümle içinde nedensel bağlar aranmaktadır; işlevsel ilişkide genel ifadeli bir cümlenin açılımının bir sonraki cümlede yer alıp almadığı kontrol edilmektedir. Kavramsal/referansal ilişkide bir cümlede yer alan bir kavramla sonraki cümle arasındaki kayıp bağların kurulup kurulmadığına bakılmaktadır. Burada da ideolojik bulgulara rastlanabilmektedir. Sözcük seçimleri, ideolojik yapılanma açısından oldukça önemlidir. Haberin retorğinde ikna edici ve inandırıcı verilere bakılmaktadır. Haberin ikna edici, inandırıcı olması için görgü tanıklarından alıntılar yapılır. Fotoğraflar da ikna edici ve inandırıcı olma örneğidir (Van Dijk'tan aktaran: Özer, 2011, ss.83-84).

3.1. Çalışmanın Amacı

İdeolojiler, dil kullanımı yolu ile edinilmekte ve dil kullanımı yolu ile aktarılmaktadır. İdeolojiler, söylemler yolu ile ifade edilmekte ve toplumda yeniden üretilmektedir. Söylem, ideolojilerin ifadesinde ve yeniden üretiminde rol oynayan başlıca faktördür. Toplumsal pratiklerin birçoğu ideolojiler tarafından aşılacaktır. İdeolojiler, iktidar seçkinlerinin iktidarlarını meşrulaştırmak için zihinsel denetim sağlama işlevi görmektedir (Van Dijk, 2003, ss.18, 42, 48).

Medyadaki haberlerin ortak özelliği, alıntılanmış konuşmalardan oluşmasıdır. Bu durum haberin, egemen söylemlerin yeniden kurulduğu bir metin olmasının bir sonucudur. Haberin söylemi içinde egemen söylemler doğallaşarak egemen ideoloji yeniden kurulmaktadır (İnal, 1996, s.100). Bazı sosyal ve politik olayların yorumlanmasında ve bazı inançların yerleşmesinde haber medyası birincil derecede etkilidir (Ülkü, 2004, s.384).

Medyanın maddi niteliği, mülkiyet ve yönetim anlayışı alıcıya giden bilginin yapısını ve içeriğini etkiler duruma gelmiştir. Medya bilgilendirmeye yönlendirmeyi birlikte yapar hale gelmiştir. Medyanın önemli işlevlerinden biri de kamuoyu oluşturmaktır. Medyanın bütün işlevleri yönlendirme şemsiyesi altında toplanmaktadır (Kılıç, 2012, s.17).

Bu bilgilerden hareketle yabancı medya kuruluşlarının tarafı oldukları bir olay hakkında yaptıkları haberler incelenerek kamu diplomasisi ekseninde olayın işlenişi, habere egemen ideoloji ve ülkelerin genel politikalarının hitap edilen kitleye sunumunun deşifre edilmesi başka deyişle iletişim stratejilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

3.2.Araştırma Sorusu ve Hipotezi

İran ve Amerika farklı kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasi dinamiklere sahip ülkelerdir. Ortadoğu konusunda farklı politikalara sahip iki ülkenin çıkarları birbirine ters düşmektedir. Amerika'nın bir hava operasyonu ile İranlı bir generali Bağdat'ta öldürmesi hakkında IRNA ve VOA'da yer alan haberler bağlı oldukları ülkelerin ideolojilerine ve çıkarlarına uygun yapıda olduğu ve adı geçen medya kuruluşlarının kendi ülke politikalarının haklılıklarını Türkiye kamuoyuna sundukları varsayımdan hareketle çalışma şu sorulara yanıt aramaktadır: İranlı generalin öldürülmesine ilişkin IRNA ve VOA haber söylemini nasıl oluşturmuştur? IRNA ve VOA'nın iletişim stratejisini kamu diplomasisi bağlamında nasıl değerlendirmek gerekir?

3.3. Çalışmanın Örneklemi

Çalışmada 3 Ocak 2020'de İran Devrim Muhafızlarına bağlı Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin Irak'ın başkenti Bağdat'ta ABD'nin düzenlediği hava saldırısında öldürülmesi ile ilgili Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı medya kuruluşlarından İran resmi haber ajansı IRNA (Islamic News Agency) ve ABD Küresel Medya Ajansı'na bağlı bir kurum olan ve tamamen ABD tarafından finanse edilen VOA (Voice of America-Amerikanın Sesi)'nin internet sitelerindeki haberler incelenmiştir. Bu medya kuruluşlarının seçilmesinin nedeni bağlı oldukları ülkelerin farklı dış politikalarının olmasının yanında olayın tarafları olmalarıdır. Çalışmanın odaklandığı tarihte yeterli veri olduğu düşünüldüğünden kapsam olayın gerçekleştiği gün ile sınırlı tutulmuştur.

İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (Islamic Republic News Agency) veya IRNA, İran'ın resmi haber ajansıdır. 1934 yılında Pars Haber Ajansı adıyla kurulmuş olup 1981 yılında günümüzdeki adını almıştır. IRNA'nın İran'da 60 ve diğer ülkelerde toplam 30 ofisi bulunmaktadır (pavyand.com, 01.19.2011, Erişim Tarihi: 05.05.2021).

İnternet sitesindeki bilgilere göre VOA, 45'i aşkın dilde yayın yapan, ABD'nin en büyük uluslararası multimedya haber kuruluşudur. 1942 yılında kurulan VOA, kapsamlı ve tarafsız yayın ve gerçeklerin aktarılması ilkelerine göre hareket etmektedir. ABD Küresel Medya Ajansı'na bağlı bir kurum olan VOA, tamamen ABD tarafından finanse edilmektedir. Amerikan yasaları, VOA'nın misyonu ve tarafsızlığını güvence altına almakta, VOA muhabirlerini devletlerin ve siyasetçilerin etki, baskı ve tehditlerine karşı korumaktadır. 1942 yılında kurulan VOA, her hafta 45'i aşkın dilde 1500 saat yayınla dünya genelinde 150 milyona yakın kişiye ulaşmaktadır. VOA Türkçe yayınları 1942'de başlamıştır (Amerika'nın Sesi, 2021, Erişim Tarihi: 05.05.2021).

4.Araştırma Bulguları

İran Devrim Muhafızlarına bağlı Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin 3 Ocak 2020'de Irak'ın başkenti Bağdat'ta ABD'nin düzenlediği hava saldırısında öldürülmesi ile ilgili haberlerin çözümlenmesi için IRNA ve VOA'nın internet sitelerindeki 3 Ocak 2020 tarihli haberler taranmıştır.

Yapılan taramada 3 Ocak 2020’de IRNA’da konuyla ilgili 17; VOA’ da ise 12 haberin yer aldığı saptanmıştır. IRNA’nın haberleri nispeten kısa ve tekrar eden bilgilerden oluşurken VOA’nın konuyu daha detaylı ele aldığı belirlenmiştir.

4.1.Makro Yapı: Tematik ve Şematik Çözümleme

“Makro yapı çözümlemesinde başlıklar, haber girişleri, spotlar ya da haber metninin ilk paragrafı, ana olay, haber kaynakları, ardalan ve bağlam bilgisi, olayın taraflarının değerlendirmesi gibi unsurlar ele alınmaktadır” (Özer, 2011, s.83).

4.1.1.Tematik Yapı İncelemesi

Van Dijk’a göre haber anlatıları makro önermelerden oluşmaktadır. Bunlar, çoğunlukla temalardır ve bir söylem birden fazla temadan oluşabilir; temalar ise, söylem içinde yapılandırılmıştır. Yapılar da makro kurallar aracılığıyla söylemden elde edilmektedir. Haberin ana fikrini veren tematik yapı enformasyon eksiltimi, genelleştirme ve kurgulama olarak sıralanabilecek üç aşamalı bir şekilde oluşturulmakta, böylece uzun bir metin kısaltılarak okuyucuya özetleme yapılmaktadır. Tematik yapıda; başlıklar, haber girişleri, spotlar, spot olmadığı durumlarda haber metninin ilk paragrafı, haberin tek paragraftan oluştuğu durumlarda haberin ilk cümlesi incelenmektedir (Özer, 2011, s.87). “Haberin başlığı ve girişi yapısal olarak metnin asıl konularını ifade etmektedir. Başlık ve Girişte egemen olan bir Özet kategorisi söz konusudur. Anlamsal olarak Başlık ve Giriş birlikte haber metnini özetlemekte ve anlamsal makro yapıyı ifade etmektedir” (Van Dijk, 1988, s.53).

4.1.1.1.Başlıklar

3 Ocak 2020’de Bağdat’ta yaşanan olayların anlatıldığı IRNA’daki haberlerin başlıkları haberin ana temasını yansıtır niteliktedir. Tema Süleymani’nin Amerika tarafından şehit edilmesi üzerinden belirlenmiştir. Habere konu olan olay ve haber teması başlıklara bakılarak anlaşılabilir. IRNA’daki haber başlıklarında yer, dönem, zaman gibi bilgilere yer verilmediği dolayısıyla enformasyon eksiltimi yapıldığı saptanmıştır. Bazı şemsiye kavramlarla genelleştirme yapılarak okuyucuları belli bir görüş ekleninde okumaya yönlendirdiği belirlenmiştir. Buna göre Süleymani’nin şehit edildiği, Amerika’nın terörist bir devlet olduğu ve Amerika’dan intikam alınacağı İranlı devlet görevlilerinden doğrudan aktarılmıştır. Operasyon emri bizzat Donald Trump tarafından verilmişken IRNA’daki haber başlıklarında genelleştirme yapılarak saldırıyı ABD’nin yaptığı belirtilmiştir.

IRNA’ daki haber başlıkları:

General Kasım Süleymani, Amerika tarafından şehit edildi.

Ayetullah Hamanei: Canileri zor bir intikam bekliyor.

Zarif: Amerika haydutça maceracılığının tüm sonuçlarından sorumludur.

Ruhani: General Süleymani’nin izzet ve direniş bayrağı dalgalanmaya devam edecek.

*General Hatemi: General Süleymani'nin intikamı alınacaktır.
İran'ın Bağdat Büyükelçisi Mescidi, Süleymani'nin öldürülmesine ilişkin detayları anlattı.*

*Zarif: Amerika devlet terörü uygulamakta.
Ayettullah Hamenei, yeni Kudüs Ordusu Komutanını atadı.*

*İran halkı, Amerika'nın terörist eylemine karşı nefretini haykırdı.
Eski Cumhurbaşkanı Hatemi, General Süleymani'nin şehit edilmesini mahkum etti.*

Türkiye, General Süleymani terörünün bölgedeki güvensizliği arttıracığını bildirdi

Doğu Perinçek: General Süleymani hepimizin şehididir.

Farazmand: Trump ve Pompeo erken sevindi.

Amerika'nın General Süleymani aleyhindeki saldırısı o ülkenin Batı Asya'daki en büyük strateji hatasıdır.

Beşar Esad: Suriye halkı hiçbir zaman General Süleymani'yi unutmayacaktır.

Zarif: General Süleymani'nin şahadetinin tüm sonuçlarının müsebbibi terörist Amerika rejimidir.

Ayettullah Hamenei: General Süleymani Allah yolunda kimseden ve hiçbir şeyden korkmazdı.

VOA'daki haberlerin başlıkları da haberin ana temasını yansıtır niteliktedir. Tema, Süleymani'nin Amerikan operasyonunda öldürülmesi ve bölgede gerilimin tırmanabileceği ihtimali üzerinden belirlenmiştir. Habere konu olan olay ve haber teması başlıklara bakılarak anlaşılabilir. VOA'daki haber başlıklarında da yer, dönem, zaman gibi bilgilere yer verilmediği dolayısıyla enformasyon eksiltimi yapıldığı saptanmıştır. Ayrıca yapılan operasyonun bölgeden tepki görmesi ve gerilimin tırmanabileceğinin başlıklarda yinelenmesi ile kurgulamaya gidildiği görülmüştür. Trump'ın 'Süleymani yıllar önce öldürülmeliydi' sözüyle IRNA'daki şehitlik vurgusu VOA'da yerini operasyonun gerekliliğine bırakmıştır.

VOA'daki haber başlıkları:

Kudüs Gücü Komutanı Süleymani ABD Operasyonunda Öldürüldü.

Kasım Süleymani Kimdir?

Süleymani'nin Öldürülmesine İran ve Ortadoğu'dan Tepkiler.

ABD Bağdat Büyükelçiliği: 'ABD Vatandaşları Derhal Terk Edin'.

Türkiye: 'ABD-İran Gerginliğindeki Tırmanıştan Endişeliyiz'.

Almanya'dan ABD Operasyonuna Tepki: 'Gerilim Tırmanabilir'.

Trump: 'Süleymani Yıllar Önce Öldürülmeliydi'.

ABD'nin Saldırısı Sonrası Petrol Fiyatları Yükselişte.

Rusya Süleymani'nin Öldürülmesini Kınadı.

Washington Post Trump'ın Süleymani Operasyonunu Sorguladı.

Türkiye Irak'taki Gelişmeleri Güvenlik Zirvesinde Ele Aldı.

İran Krizi: Pentagon Bölgeye 3 Bin Asker Gönderiyor.

4.1.1.2.Haber Girişleri

Haber şemasında başlıklardan sonra gelen haber girişleri, haber metnini özetleyen ve ana olayı aktaran bölümlerdir.

IRNA'daki haber girişlerinden bazıları:

Irak resmi yetkilileri Kudüs Ordusu Komutanı General Kasım Süleymani ve Haşdi Şabi Komutan Yardımcısı Ebu Mehdi Muhendis'in Amerikalı güçler tarafından Bağdat'ta şehit edildiğini bildirdiler.

İslam İnkılabı Rehberi Ayetullah Seyyid Ali Hamenei, Kudüs Ordusu Komutanının Amerikan güçleri karşısından hunharca şehit edilmesi sonrası yayınladıkları mesajda canileri zor bir intikamın beklediğini bildirdi.

İran İslam Cumhuriyeti Savunma Bakanı General Emir Hatemi, General Kasım Süleymani'nin ABD tarafından düzenlenen terör olayında şehit edilmesinin intikamının alınacağını söyledi.

İran İslam Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mohammad Cevad Zarif, Amerika'nın General Süleymani'nin şüphesiz bir devlet terörü ve Irak'ın egemenlik haklarının çiğnenmesi olduğunu söyledi.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı Kudüs Ordusu Komutanı General Kasım Süleymani'nin Amerika tarafından şehit edilmesinin bölgedeki güvensizlik ve istikrarsızlığı artıracığını bildirdi.

IRNA'daki haber girişlerinde ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden ve kim sorularının karşılıklarının olup olmadığına bakıldığında ne zaman sorusunun cevabına yer verilmediği görülmüştür. Neden sorusunun karşılığının da çoğu zaman verilmediği, verildiğinde ise cevabın terörist Amerikan rejimin bir terör eylemi olduğu vurgulanmıştır.

VOA'daki haber girişlerinden bazıları:

İran Devrim Muhafızları'nın seçkin birliği olarak bilinen Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani ve İran destekli Halk Seferberlik Güçleri komutan yardımcısı Mehdi El Mühendis Irak'ın başkenti Bağdat'ta ABD'nin düzenlediği hava saldırısında öldürüldü. ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon) Süleymani'nin Başkan Trump'ın talimatı doğrultusunda düzenlenen hava saldırısında öldürüldüğünü açıkladı.

Türkiye, İran Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin öldürülmesi konusunda "Bölgede tırmanan ABD-İran gerginliğinden derin endişe duyuyoruz" açıklaması yaptı.

Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin ABD hava saldırısı ardından İran'ın karşılık olarak küresel enerji tedarikine yönelik olası müdahalesi, petrol fiyatlarını yükseltti.

Rusya, ABD'nin İranlı general Kasım Süleymani'yi öldürdüğü hava operasyonunu kınadı. Moskova, operasyonu "sorumsuz bir adım" olarak niteleyerek, bu hamlenin Ortadoğu'da "bölgesel barış ve istikrarı riske attığını" ve "ciddi neticeler" doğurabileceğini savundu.

Amerikan basını, İran Devrim Muhafızları Ordusu'na bağlı Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin Başkan Donald Trump'ın talimatıyla öldürülmesine ilişkin tepki ve yorumlara geniş yer veriyor...

VOA'daki haber girişlerinde de olayın zamanı ve nedenine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İran, Türkiye, Almanya ve Rusya tarafından yapılan açıklamaların aktarıldığı haberlerde operasyonun bölgede gerilimi yükseltebileceği vurgulanmıştır. Yine ABD'nin Bağdat Büyükelçiliğinin Irak'taki tüm Amerikan vatandaşlarının ülkeyi derhal terk etme çağrısı, Amerikan basının Süleymani'nin Başkan Donald Trump'ın talimatıyla öldürülmesine ilişkin tepki ve yorumlara geniş yer vermesinin aktarılması ve Pentagon'un bölgeye 3 bin asker konuşlandırılacağını bildirmesi de operasyonun bölgede gerilimi tırmandırabileceği olasılığının ABD tarafından da değerlendirildiğinin göstergesidir. Ayrıca Süleymani'nin öldürülmesine karşılık olarak İran'ın küresel enerji tedarikine yönelik olası müdahalesinin, petrol fiyatlarını yükselttiği de belirtilmiş, operasyonun ekonomik sonuçlarının da olduğu ifade edilmiştir.

4.1.2.Şematik Yapı İncelemesi

Şematik yapı durum ve yorum olarak iki bölümde incelenmektedir. Durum bölümünde ana olayın sunumu, sonuçlar, arda lan ve bağ lam bilgisi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Genellikle, "arka planlar" haber söylemindeki ana olayla ilgili bölümden sonra geldiğinden "ana olaylar" olarak bir kategoriye de yer verilmektedir. "Ana olay" kategorisinde verilen bilgilerin "bağ lam" olarak isimlendirilen (başka olayın haberi içine) kategori içine yerleştirilerek verilmesi de söz konusu olabilmektedir. Sonuçlar, haber söyleminde rutin olarak ortaya çıkan başka bir kategoridir. Sosyal ve politik olayların haber değeri, kısmen sonuçlarının ciddiyetiyle belirlenir. Gerçek veya olası sonuçları tartışarak, bir haber söylemi, haber olaylarına nedensel tutarlılık sağlayabilir. Bazen sonuçlar, ana haber olaylarının kendisinden bile daha önemlidir. Bu durumda, Sonuçlar kategorisindeki konular, "ana olaylar" konularıyla aynı hiyerarşik konuma sahip olabilir veya hatta en üst düzey konu haline gelebilir ve başlıkta ifade edilebilir (van Dijk, 1988, ss.53-54).

Bağ lam, diğer veya önceki haberlerde ana olaydır. Bağ lam; daha kapsamlı, yapısal veya tarihsel bir yapıya sahip olan arka planlardan farklıdır. Aslında, "arka planlar"ın bir kısmı gerçek olayların geçmişini ve bağ lamlarını içerebilir. Arda lan kategorisi, bağ lamın da dahil edildiği gerçek koşulların bir parçası olarak alınır, ancak aynı zamanda tarihsel bir boyutu da vardır (van Dijk, 1988, ss.54).

"Olay taraflarının değerlendirmesi", sonuçların özel bir durumu olarak görülebilecek belirli bir haber şeması kategorisidir. En önemli haber olayları, önemli katılımcıların veya önde gelen siyasi liderlerin yorumlarını istemek için standart bir prosedürü

izler. Böyle bir bölümün mantığı çok açıktır. Gazetecilere mutlaka kendilerine ait olmayan, ancak gerçekte ifade edildikleri için objektif olan fikirleri formüle etme olanağı verir. Tabii ki, konuşmacıların ve alıntılarının seçiminin objektif olması gerekmez. “Olay taraflarının değerlendirmesi”, haber katılımcılarının isimleri ve rolleriyle ve sözlü ifadelerin doğrudan veya dolaylı alıntlarıyla belirtilir (van Dijk, 1988, ss.54-56).

4.1.2.1. Ana Olayın Sunumu ve Sonuçlar

Şematik yapı unsurlarından ana olayın sunumuna bakıldığında haber girişi dikkat çekmektedir. Ana olay genellikle haber girişinde sunulmaktadır. IRNA’da incelenen haber girişlerinde Kudüs Ordusu Komutanı General Kasım Süleymani’nin Amerikan operasyonu sonucunda şehit edilmesi ana olay olarak sunulmuştur. Ayrıca Türkiye ve Suriye’nin Süleymani’nin şehit edilmesinin bölgedeki güvensizlik ve istikrarsızlığı arttıracığına dair açıklamaları IRNA tarafından haber değerliliği ölçütleri çerçevesinde önemli görülmüştür. Olayın sonuçları da haber değerliliği ile yakından ilgilidir. Dijk, sonuçlar açısından haber değerliliğini öne çıkarmakta ve olayların sonucunun öneminin, haber olmalarında etkili olduğunu belirtmektedir (Özer, 2011, s.92). Buna göre IRNA’nın haberlerinde birbirine bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlar şunlardır: Kasım Süleymani’nin şehit edilmesi canilik, haydutluk ve devlet terörüdür ve intikamı mutlaka alınacaktır.

VOA’da incelenen haber girişlerinde Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani’nin Başkan Donald Trump’ın emriyle ABD’nin düzenlediği hava saldırısında öldürülmesi ana olay sunulmuştur. Ayrıca operasyonun bölgede gerilimi tırmandırabileceği vurgulanarak Almanya ve Türkiye’nin tarafları itidalli olmaya çağırdığını, Rusya’nın ise olayı kınadığını haberleştirmiştir. Petrol fiyatlarının artmasına neden olan operasyonun emrini Başkan Trump’ın verdiği vurgulanırken karara yönelik tepki ve yorumların ABD basınında geniş yer bulduğu belirtilmiştir. Olayın sonuçları açısından haber değerliliği göz önünde tutulduğunda VOA’nın haberlerinde ortaya çıkan sonuçlar şunlardır: Başında bulunduğu Devrim Muhafızları “teröre destek verdiği” gerekçesiyle yaptırım listesine alınan ve doğrudan ve dolaylı olarak milyonlarca kişinin ölümünden sorumlu olan General Kasım Süleymani öldürülmüştür. Bu olay bölgede gerilimin artmasına neden olabileceğinden ABD dikkatli olmalıdır. Trump’ın tek başına bu kararı alması başka ülkelerin ve ABD basınının tepkilerine neden olmuştur.

4.1.2.2. Ardalan ve Bağlam Bilgisi

Van Dijk’e göre ardalan bilgisi olayların sosyal ve politik yönüdür, yapısal ve tarihseldir (Özer, 2011, s.122). IRNA’da incelenen haberlere ardalan ve bağlam bilgisi açısından bakıldığında Kasım Süleymani’nin şehit edilme nedeni Amerika’nın bölgede ve Irak’ta terör destekçisi olmasıdır. Süleymani cinayeti IŞİD’li teröristlerle mücadele eden büyük komutandan alınan bir intikam olarak değerlendirilmiştir.

İran İslam Cumhuriyeti Savunma Bakanı General Emir Hatemi yaptığı yazılı açıklamada: “Bu vahşi cinayet büyük şeytan Amerika’nın bölge ve Irak’ta terör destekçisi olduğunun açık delilidir...”

Cumhurbaşkanı Esad, Amerikan yönetiminin işlediği bu kanlı eylemin, bölge ve tüm dünyada Siyonist ve sömürgeci projelerin hizmetine orman kanunu, kaos ve istikrarsızlığı yaymak, onun terörü desteklemedeki süregelen yolu izlediğini bir kez daha kanıtladığını ifade etti.

İran İslam Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif, Amerika'nın General Süleymani aleyhindeki saldırısının terörist bir eylem olduğunu belirterek, kendisinin terör grupları ile mücadelesinden dolayı bölge halkları nezdinde çok sevildiğini belirterek, General Süleymani'nin şehit edilmesinin kimsenin elinde olmayan sonuçları olacağını ve bunların müsebbibinin Amerika'nın terörist rejimi olduğunu söyledi.

VOA' da incelenen haberlere ardalan ve bağlam bilgisi açısından bakıldığında operasyonun yapılma nedeni Süleymani'nin Irak'ta ve bölge genelinde Amerikalı diplomatlar ve askeri personele saldırılar düzenlemek için aktif planlar yapmasıdır. Süleymani'nin vurulması İran'ın geleceğe dönük saldırı planlarını engelleme amacı taşımaktadır.

Başkan George W.Bush döneminde Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları ve Ulusal Güvenlik Konseyinde görev alan, şimdi ise muhafazakar düşünce kurumu Hudson Enstitüsü'nde uzman olan Michael Doran, bugün bildiğimiz Lübnan Hizbullahı'nın Süleymani'nin eseri olduğunu kaydediyor. Hizbullah modelini Irak, Suriye ve Yemen'de de inşa etmeye çalışan ve adeta bir milis imparatorluğu kuran Süleymani, yüzlerce Amerikan askerini, başında bulunduğu Kudüs Gücü'nün Irak'ta desteklediği örgütlere sağladığı silahlarla öldürdü. Doran, Süleymani'yi saf dışı bırakmanın gecikmiş bir hamle olduğu görüşünde.

Trump: General Kasım Süleymani, uzun süredir binlerce Amerikalı'yı öldürdü ya da ciddi bir şekilde yaraladı. Ve daha fazla kişiyi öldürmek için planlar yapıyordu ama yakalandı. Doğrudan ve dolaylı şekilde milyonlarca kişinin ölümünden sorumlu. Bunların arasında İran'da kısa zaman önce öldürülen çok sayıda PROTESTOCU da var. İran hiçbir şekilde açıkça itiraf etmese de Süleymani ülke içinde hem korkuluyor hem de nefret ediliyordu. İranlı liderler dünyaya gösterdikleri kadar üzgün değiller. Uzun yıllar önce öldürülmeliydi.¹

Süleymani'yi yakından tanıyan isimlerden İran Kürdistan Demokrat Partili (İKDP) siyasetçi Mustafa Salehzade, Süleymani'nin İran'ın tüm dış operasyonlarından sorumlu kişi olduğunu söyledi. Amerika'nın Sesi'ne konuşan Salehzade, "Suriye, Irak, Lübnan, Yemen ve Şiiiler'in yaşadığı bütün alanlardan sorumlu kişidir. Sorumluluğu sadece askeri operasyonlar değil aynı zamanda İran siyasetidir de. İran siyasetinin yayılmasından sorumludur. İran İslam Rejimi'nin dış temsilcisidir. Irak politikasında da çok önemli bir yere sahiptir."

¹ Mart 2020'de yapılan bir söyleşi kaydında İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, Süleymani'nin İran diplomasisine hâkim olduğunu, İran hükümetinin ve Dışişleri'nin kararları ile tavsiyelerinin bazen dikkate alınmadığını, kendi etkisinin zaman zaman sifra indiğini söylemiştir (Kaynak: <https://www.gazeteduvar.com.tr/irani-karistiran-ses-kaydi-zarifin-suleymaniye-elistirileri-sizdi-haber-1520449>).

4.1.2.3.Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Değerlendirmeleri

IRNA'da incelenen haberlerde, ilk elden kaynağa başvurulduğu görülmüştür. Kanıt niteliği taşıyan belge, doküman gibi kaynaklar kullanılmamıştır. Olayın duyurulduğu ilk haber Iraklı yetkililere dayandırılarak anonim olarak verilmiş, diğer haberlerde anonim olmayan kaynaklara başvurulmuştur. İran Dini Lideri Ayetullah Hamanei, İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, İran Savunma Bakanı General Emir Hatemi, İran'ın Bağdat Büyükelçisi İrec Mescidi, İran eski Cumhurbaşkanı Seyid Muhammed Tatemi, Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Vatan Partisi Genel Başkanı Doğu Perinçek, İran'ın Ankara Büyükelçisi Farazmand, Suriye Cumhurbaşkanı Beşar Esad IRNA'daki haberlerde kaynak olarak başvuru alan kişi/kurumlardır. Kaynakların hepsi resmi devlet görevlisi ve/veya kurumudur; güvenilirlikleri konusunda okuyucuda şüpheye yer bırakmamaya çalışılmıştır.

IRNA'daki haberlerde Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin neden Bağdat'ta olduğuyla ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Olaya dair verilen tüm haberlerde resmi görevlilerin intikam alınacağını belirtmelerine rağmen net bir tutum ortaya konulmamıştır (ABD'ye savaş açılmamış, misilleme yapılmamıştır); uluslararası kurum ve kuruluşlarla konuya dair nasıl hareket edileceğine dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

VOA'da incelenen haberlerde de birinci elden kaynaklara başvurulduğu görülmüştür. Kanıt niteliği taşıyan belge, doküman gibi kaynaklar kullanılmamıştır. Olayın duyurulduğu ilk haberin kaynağı ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon)'dır. ABD Başkanı Donald Trump, ABD Savunma Bakanı Mark Esper, ABD Bağdat Büyükelçiliği, Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Almanya Federal Hükümet Sözcüsü Ulrike Demmer, ABD Dışişleri Bakanı Mark Pompeo, İsrail Başbakanı Benyamin Netenyahu haberlerdeki diğer kaynaklardır.

VOA'daki haberlerde ABD'nin söz konusu operasyonu hangi hakla yaptığı, hukuki zemini olup olmadığı sorgulanmamış, operasyonun meşruiyetine dair okuyuculara somut olmayan göreceli bilgiler verilmiştir. Ancak operasyonun bölgede gerilime, çatışmalara neden olabileceğine mükerreren yer vererek operasyona dair eleştirilerde bulunmuştur.

VOA, operasyona dair İran ve Ortadoğu'dan gelen tepkilere de yer vermiştir. İran Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney, İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, İran Devrim Muhafızları'nın eski komutanı Muhsin Rezaî, Irak Başbakanı Adil Abdül Mehdi, Iraklı Şii lider Mukteda El Sadr, Hamas Sözcüsü Basim Naim'in olaya dair açıklamaları VOA'da yer bulmuştur.

...“Tüm düşmanlar bilmelidir ki direniş cihadı katlanan bir motivasyonla devam edecektir ve bu kutsal savaşta savaşçıları, mutlak bir zafer beklemektedir. Hamaney Twitter hesabından paylaştığı mesajında “Generalimizin ölümü çok acı. Süren mücadele ve nihai zaferse katiller ve suçlular için çok daha acı olacak.” İfadelerini kullandı.

Süleymani'nin öldürülmesine Irak'tan da tepkiler yükseldi. Irak Başbakanı Adil Abdül Mehdi yaptığı açıklamada, Bağdat Havalimanı civarındaki hava saldırısının Irak'a karşı bir hareket olduğunu ve egemenlik haklarının ihlali olduğunu söyledi. Mehdi, operasyonun Amerika kuvvetlerinin Irak'ta bulunmasına dair anlaşma ve kurallara da aykırı olduğunu belirtti.

4.2.Mikro Yapı

Haber söyleminin mikro yapıları, önermeler arasındaki rastlantısallık, tutarlılık ilişkileri gibi anlamsal ilişkiler açısından analiz edilir. Mikroanaliz aynı zamanda haber stilinin sözdizimsel ve sözcüksel özelliklerini ve haberlere bir gerçeklik katan sayısal veri, rapor, taraf ve tanık ifadeleri gibi retorik özelliklerini de tanımlar (Fairclough, 1995, s.30).

Haber metninin mikro yapı çözümlemesinde sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümlemeleri yapılmaktadır. Cümle yapılarına, basit/karmaşık, etken/edilgen durumlarına, sözcük seçimlerine, haber metninde ardı ardına gelen cümleler ile oluşturulmaya çalışılan nedensel, işlevsel ve referansal ilişkilere, habernin inandırıcılığının sağlanması için kullanılan sayısal verilere, taraf ve tanık ifadelerine, fotoğraflara, tırnak içinde aktarılan görüşlere bakılmaktadır (Özer, 2012, s.138).

4.2.1.Sentaktik Çözümleme

Sentaktik çözümlemede haber cümlelerin yapılarına, öznenin nasıl konumlandırıldığına ve cümlenin nasıl kurulduğuna bakılmaktadır.

IRNA'daki örnek haber metinleri:

Zarif, General Süleymani'nin Amerika tarafından şehit edilmesi ile ilgili yaptığı açıklamada, Şehit Süleymani'nin arzusu olan şehitlik mertebesine ulaştığını fakat Amerika'nın yaptığının devlet terörü olduğunu ve Irak'ın bağımsızlık haklarının çiğnenmesi olduğunu söyledi.

Farazmand, CNN Türk'e yaptığı açıklamasında yapılan saldırının aptalca bir hareket ve cinayet olduğunu söyledi. Farazmand, "Svaşı başlatan taraf biz olmayacağız dedik ama ABD'nin bu hatasının bir sonucu olacaktır. Bunun sorumluluğu da ABD'ye aittir." dedi.

İran Milli Güvenlik Konseyinin bugün yapılan olağanüstü toplantısı sonrası yayınlanan bildiriye, "İslam İnkılabı Rehberinin de ifade ettiği gibi ellerini General Süleymani'nin kanına bulayanları sert bir intikam beklemektedir ve bu caniler uygun zaman ve mekanda bu intikamla karşı karşıya olacaklardır." dedi.

İran İslam Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif, Kûdus Ordusu Komutanı General Kasım Süleymani'nin Amerikan terörist rejimi tarafından teröre kurban gitmesinin tüm sonuçlarının o rejime ait olduğunu belirtti.

IRNA'daki haber metinlerinde Süleymani'nin "şehit edilmesi"nde Amerika canice cinayet işleyen, başka ülkelerin bağımsızlık haklarını ihlal eden devlet terörü uygulayan bir ülke olarak etken yapıda verilmiştir. Sonraki süreçte İran'ın yapacağı şiddete dayalı olayların sorumluluğunun da ABD'ye ait olduğu yinelenmiştir; İran'a göre her ne kadar Süleymani şehitlik mertebesine ulaşmışsa da canice bir cinayet işlenmiştir ve bunun sorumlularından intikam alınmalıdır ve alınacaktır; sorumluluk ise ABD'ye aittir. ABD'nin Süleymani'nin saldırı hazırlığında olduğuna dair iddialarına yanıt verilmemiş ve neden Irak'ta olduğu konusuna değinilmemiştir.

VOA' daki örnek haber metinleri:

ABD Savunma Bakanı Mark Esper İran'la yaşanan gerilimle ilgili dün yaptığı açıklamada "Oyun değişti" diyerek ABD'nin önleyici amaçlı harekete geçebileceğinin mesajını vermişti.

Pentagon'dan yapılan açıklamada, operasyon emrini Başkan Trump'ın verdiği vurgulandı.

Almanya'nın uluslararası sorunların diplomatik yöntemlerle çözülmesini tercih ettiğini söyleyen Demmer, ABD'nin saldırısını doğrudan yorumlamak istemediğini belirtti, ancak saldırı öncesinde İran'ın sayısız provakasyonu olduğunu savundu.

Sabah saatlerinde CNN'in yayınına katılan ABD Dışişleri Bakanı Pompeo, Süleymani'nin bölgede kısa zaman sonra düzenlenecek bir saldırı için aktif olarak çalıştığını söyledi. Pompeo, ABD Hükümetinin Süleymani'ye yönelik hava saldırısının bu istihbarata dayalı değerlendirme sonucu düzenlendiğini belirtti.

VOA'daki haber metinlerinde operasyonu düzenleyen ABD'nin İran'ın saldırılarına karşı önleyici tavır aldığı, operasyon emrini Başkan'ın bizzat verdiği etken cümlelerle aktarılmıştır. Operasyon yapılmasa Süleymani'nin bölgede bir saldırı yapacağı belirtilmiş ancak detaya girilmemiştir. Saldırının meşruiyetinin sağlanmasına yönelik bir diğer veri ise Almanya Federal Hükümet Sözcüsü Ulrike Demmer'in ABD operasyonunu yorumlamadan İran'ın sayısız provakasyon yaptığına işaret etmesine haberde yer verilmesidir.

4.2.2.Bölgesel Uyum

Bölgesel uyumda haber metinlerini oluşturan cümleler nedensel, işlevsel ve referansal ilişkiler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Nedensel ilişkide art arda gelen cümleler içindeki nedensel bağlara, işlevsel ilişkide genel ifadelili bir cümlenin bir sonraki cümlede açıklanıp açıklanmadığına, referansal ilişkide ise bir cümlede yer alan bir kavramla sonraki cümle arasında bağ kurulup kurulmadığına bakılmaktadır. Haberin retorikinde ise haberin inandırıcılığının sağlanması için kullanılan sayısal veriler, taraf ve tanık ifadeleri, fotoğraflar, tırnak içinde aktarılan görüşler incelenmektedir (Özer, 2011, ss.83-84).

IRNA'daki haber metinlerinde daha çok referansal ilişkiye dayalı bir anlatımın kurulduğu görülmüştür.

Hatemi yaptığı açıklamada, "Bu vahşi cinayet büyük şeytan Amerika'nın bölge ve Irak'ta terör destekçisi olduğunun açık delilidir. Saldırının karşılığı sert bir şekilde verilecek ve haksız yere dökülen kanın intikamı bu işe girenlerden alınacaktır." ifadelerini kullandı.

Örnek haber metninde olduğu gibi haber metinlerini oluşturan cümlelerde sıklıkla "intikam" kelimesine yer verilmiş ve devam eden satırlarda da bu kavramla bağ kurulmuştur:

İran devrim Muhafızları Ordu Sözcüsü Ramazan Şerif, Devrim Muhafızları ile bölgedeki müttefiklerinin yeni bir aşamaya geçeceğini ve ABD ile İsrail'in sevincinin "mateme dönüşeceğini" söyledi.

VOA'daki haber metinlerinde ise nedensel ve işlevsel ilişkiye dayalı bir anlatımın kurulduğu görülmüştür.

İran Devrim Muhafızlarının seçkin birliği olarak bilinen Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani ve İran destekli Halk Seferberlik Güçleri komutan yardımcısı Mehdi El Mühendis Irak'ın başkenti Bağdat'ta ABD'nin düzenlediği hava saldırısında öldürüldü. ABD Savunma Bakanı Mark Esper İran'la yaşanan gerilimle ilgili dün yaptığı açıklamada "Oyun değişti" diyerek ABD'nin önleyici amaçla harekete geçebileceğinin mesajını vermişti.

VOA'daki bu haberde operasyonun neden yapıldığı ve kimin neden öldürüldüğü belirtilmiş ve nedensel bir ilişki kurulmuştur. Haberin devamında da işlevsel ilişki kurulmuştur:

Pentagon açıklamasında, Süleymani'nin "Irak'ta ve bölge genelinde Amerikalı diplomatlar ve askeri personele saldırılar düzenlemek için aktif planlar yaptığı" belirtildi. Açıklamada, Süleymani'nin vurulmasının "İran'ın geleceğine dönük saldırı planlarını engelleme amacı taşıdığı" kaydedildi.

Haberde Süleymani'nin öldürüldüğü belirtilmiş, nedenine dair açıklama sonraki cümlede getirilmiştir. Bu cümlelerde kurulan nedensel ve işlevsel ilişkilerle olayın tarafları, olayın ne olduğu ve neden gerçekleştirildiği açıklanmıştır. Böylece haber anlatımında kullanılan ve operasyonun gerekliliğini savunan anlatım pekiştirilmiştir.

4.2.3.Sözcük Seçimleri

Sözcük seçimleri sosyal aktörler hakkında toplumdaki yaygın inanç ve ideolojileri ortaya koyması açısından çözümlemenin en önemli bölümlerinden biridir. Seçilen sözcükler habercinin sahip olduğu dünya görüşünü yansıtmaya açıktır. Aynı insanın, terörist ya da özgürlük savaşçısı olarak tanımlanabilmesi bu konu

da oldukça fazla verilen bir örnektir. Sözcük seçimlerindeki bu farklılık yoluyla, sosyal katılımcılar ve sosyal aktörler hakkındaki temel inançlar ve ideolojiler ortaya konabilir (Özer, 2012, s.138).

İRNA'daki haberlerde düzenlenen operasyon “canice” bir “terör eylemi” olarak tanımlanmıştır. Her haberde Süleymani'nin şehit edildiği vurgulanmıştır. Şehitlik bir kişinin kutsal amaç veya bir inanç uğruna isteyerek canını feda etmesidir. Arap dilinde hazır bulunmak, tanık olmak, kesin bilmek ve olayı haber vermek gibi anlamlara gelen “şehadet” mastarından türeyen şehit kelimesi bir şeye tanık olan ve onu kesin olarak bilen kimse demektir. Terim anlamı itibarıyla şehit kavramı, Allah yolunda öldürülen müslüman kimseye delalet etmektedir. Şehit kavramının tanımı yapılırken Allah yolunda savaşma veya inancı uğruna mücadele etme esnasında öldürülmüş olmaya özellikle dikkat çekilmiştir (Can, 2015, s.1036). Bir din devleti olan İran'ın haber ajansı da haber söylemini dini esaslara göre kurmuştur. Bunda hitap edilen ülke kamuoyunda da dini motiflerin önem arz etmesinin de etkisi olduğu söylenebilir.

General Süleymani'nin yıllarca Şehadet arzuladıktan sonra yüce Allah tarafından bu yüksek mertebeye ulaştığını ifade eden Hamanei, General Kasimi'nin tüm hayatını yüce Allah yolunda cihat ile geçirdiğini belirtti.

General Süleymani'nin müteccaviz ve cani Amerika tarafından şehit edilmesinin İran milleti ve bölge milletlerinin yüreklerini dağladığını ifade eden Ruhani, bu şehadetin İran ve diğer milletlerin Amerika karşısında direniş ve İslami değerleri savunma azmini katladığını söyledi.

“Hacı Kasım defalarca şehadetle karşı karşıya gelmişti fakat Allah yolunda, görevi ve cihat yolunda hiç kimseden ve hiçbir şeyden korkmazdı.”

...Saldırının karşılığı sert bir şekilde verilecek ve haksız yere dökülen kanın intikamı bu işe girişenlerden alınacaktır...

VOA'daki haberlerde ise operasyonun haklılığına vurgu yapılmıştır. İstihbarat bilgilerine göre “önleyici amaçla” harekete geçildiği ve böyle onlarca Amerikalının hayatı kurtarıldığı belirtilmiştir. VOA'daki haberlerdeki açıklamaları desteklemek için İran'ın daha önce yaptığı saldırılar da belirtilmiştir.

ABD Savunma Bakanı Mark Esper İran'la yaşanan gerilimle ilgili dün yaptığı açıklamada “Oyun değişti” diyerek ABD'nin önleyici amaçlı harekete geçebileceğinin mesajını vermişti.

...Açıklamada, Süleymani'nin vurulmasının “İran'ın geleceğe dönük saldırı planlarını engelleme amacı taşıdığı” kaydedildi.

...ABD'nin saldırısını doğrudan yorumlamak istemediğini belirtti, ancak saldırı öncesinde İran'ın sayısız provakosyonu olduğunu savundu.

Geçen Eylül ayında Yemen’de İran destekli Husiler, dünyanın en büyük petrol rafinerisi olan Suudi Arabistan’ın devlet petrol şirketi Aramco’ya drone saldırısı düzenlemişti... İran petrol tankerlerini de doğrudan hedef almıştı. İngiliz bandıralı Stena Impero gemisine el koymuştu. İran, ABD’ye ait bir insansız hava aracını da düşürmüştü.

...Doran, “Bugün uyandıığımız dünya, en öldürücü teröristinin yok edildiği, daha güzel bir dünyadır.” diyor.

IRNA dini ve hukuki söylemlerle İran’ın mağdur edildiğini ve bir devlet terörüne maruz kaldığını vurgularken VOA, bölgede gerilimi tetikleme riskine karşın Amerikanın yerinde bir önleyici operasyon yaptığını belirtmiştir. Her iki medya kuruluşu da bağlı oldukları ülke politikalarının ve dolayısıyla eylemlerinin haklılığını savunmuştur.

4.2.4.Haberin Retoriği

Sayısal veriler, alıntılar gibi unsurlar haberin inandırıcılığını artırmak ve okuyucunun haber anlatısıyla verilen ana temayı içselleştirmesini sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Haberi sunarken verilen fotoğraflar, haberde verilmek istenen temayı anlatan önemli bir unsur olarak ele alınmaktadır.

IRNA’daki haberlerde alıntılara sıklıkla yer verilmiş hatta iki haber hariç diğer tüm haberler alıntılardan oluşturulmuştur.

VOA ’daki haberlerde inandırıcılığı artırmak için alıntılara hemen her haberde yer verilmiştir. ABD Başkanı, Pentagon, ABD Savunma Bakanı, ABD Dışişleri Bakanı, konunun uzmanları alıntı yapılanlardan bazılarıdır. VOA’daki haberlerde sayısal saldırı sonrasında petrol fiyatlarının artışına dair bir haberde yer verilmiştir.

İncelenen haberlerdeki fotoğraflara bakıldığında haber anlatısında oluşturulan temayı destekler nitelikte fotoğraflar kullanıldığı görülmüştür.

IRNA’ da her haberde bir fotoğraf kullanılmıştır. Haber anlatısı ile fotoğraflar birbirlerini tamamlayacak şekilde kurgulanmıştır. Buna göre; olayın diğer tarafı olan ABD ile ilgili hiçbir fotoğrafa yer verilmemiştir. Kasım Süleymani İran bayrağı fonunda askeri üniformasıyla, askeri selam verirken, Hamaney ve Ruhani ile bir aradayken çekilmiş fotoğraflar kullanılmıştır: Öldürülen kişi İran devletinin ileri gelenleriyle birebir muhatap olan önemli bir askeri liderdir ve Amerika tarafından canice şehit edilmiştir. Saldırı sonrasında Hamaney’in İran’da 3 gün yas ilan ettiği 17 haberin 12’sinde belirtilmiştir.

VOA’daki 12 haberde 16 fotoğraf kullanıldığı, General Kasım Süleymani’nin toplam 3 fotoğrafına yer verildiği görülmüştür. Olayla ilgili ilk haberde General Kasım Süleymani’nin sivil kıyafetli, ikinci haberde (31 Ekim 2017’de yayınlanmış haber tekrar verilmiştir) askeri üniformayla ve üçüncü fotoğrafta sivil kıyafetle İran Dini Lideri Hamaney’in yanında yerde otururken çekilmiş bir fotoğrafa yer verildiği görülmüştür. Bazı haberde ise fotoğrafların yanı sıra tweet görselleri de kullanılmıştır; Trump’ın iki,

Hamaney'in bir tweetinin ekran görüntüsüne yer verilmiştir. Fotoğraflardan en dikkat çekici olanları ise Trump'ın hararetli bir konuşma sırasında çekilen fotoğrafıdır. Bu fotoğrafın yer aldığı haberin başlığı ise "Trump: Süleymani Yıllar Önce Ölmeliydi"dir. Bir diğer fotoğraf ise fonda İran ve Türkiye bayraklarının olduğu Putin fotoğrafıdır. Bu fotoğrafın yer aldığı haberin başlığı ise "Rusya Süleymani'nin Öldürülmesini Kınadı" şeklindedir. Haberin içeriğinde Putin'in herhangi bir açıklaması olmadığı halde fotoğrafına yer verilmesi dikkate değerdir. Bu bilgiler ışığında VOA'daki haber anlatısı ile fotoğrafların birbirlerini tamamlayacak şekilde kurgulandığı söylenebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada İran Devrim Muhafızlarına bağlı Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin 3 Ocak 2020'de Irak'ın başkenti Bağdat'ta ABD'nin düzenlediği hava saldırısında öldürülmesi ile ilgili IRNA ve VOA'nın internet sitelerindeki haberler kamu diplomasisi bağlamında Van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir.

IRNA ve VOA'nın internet sitelerindeki 3 Ocak 2020 tarihli haberler taranmıştır. Yapılan taramada IRNA'da konuyla ilgili 17; VOA'da ise 12 haberin yer aldığı saptanmıştır. Söz konusu haberler belli bir yapıda sunulmuştur. Buna göre; haber başlıklarının haberin ana temasını yansıtır nitelikte olduğu; haber girişlerinde 5N 1K sorularının tamamına yanıt verilmediği görülmüştür. IRNA, İranlı generalin öldürülmesini ana olay olarak sunmuş ve ABD'yi devlet terörü uygulamakla suçlamıştır. VOA operasyonun bölgedeki gerilimi artırabileceğine işaret etmiş ve operasyona getirilen eleştirilere yer vermiştir. Aynı zamanda öldürülen kişinin teröre destek verdiği ve milyonlarca insanın ölümünden sorumlu olduğu da ana olay olarak sunulmuştur.

IRNA'ya göre generalin öldürülme nedeni Amerika'nın bölgede ve Irak'ta terör destekçisi olmasıdır. Süleymani cinayeti IŞİD'li teröristlerle mücadele eden komutan-dan alınan bir intikam olarak değerlendirilmiştir. VOA'ya göre operasyonun yapılma nedeni Süleymani'nin Irak'ta ve bölge genelinde Amerikalı diplomatlar ve askeri personele saldırılar düzenlemek için aktif planlar yapmasıdır. Süleymani'nin vurulması İran'ın geleceğe dönük saldırı planlarını engelleme amacı taşımaktadır.

Her iki medya kuruluşu da haberlerinde ilk elden kaynaklara başvurmuş resmi kişi ve kurumları kaynak göstererek güvenilirlikleri konusunda şüpheye yer bırakmama-ya çalışmıştır. IRNA'nın haberlerinde olayın diğer tarafı olan Amerika'nın kişi ve kurumlarına temsil hakkı verilmemiştir. IRNA, olaya tamamen kendi bakış açısından bakmış ve kendi bakış açısına uygun açıklamalara yer vermiştir. VOA, olaya dair farklı kesimlerden gelen eleştirilere (İranlı devlet görevlileri, diğer ülkeler, basın) yer verse de operasyonun haklılığını dahası gerekliliğini vurgulamıştır. VOA'daki haber söyleminde ABD, kendisi ve müttefikleri için gerekli tedbirleri alan, hukuku ve meşruiyeti kendi oluşturan veya önemsemeyen, askeri kabiliyeti yüksek bir devlet olarak betimlenmiştir.

IRNA'daki haberlerde düzenlenen operasyon canice bir terör eylemi olarak tanımlanmıştır. IRNA'nın haberlerinde dini motiflerin öne çıktığı hatta haberlerin yapısını dini öğelerin belirlediği söylenebilir; hemen her haberde şehadet vurgusu yapılmıştır.

VOA'daki haberlerde önleyici amaçla operasyon yapıldığı, onlarca Amerikalının hayatının kurtarıldığı vurgulanmıştır. IRNA dini ve hukuki söylemlerle İran'ın mağdur edildiğini ve bir devlet terörüne maruz kaldığını vurgularken VOA, bölgede gerilimi tetikleme riskine karşın ABD'nin yerinde bir önleyici operasyon yaptığını belirtmiştir.

İncelenen tüm haberlerde fotoğraf kullanıldığı, fotoğrafların haber anlatısında oluşturulan temayı destekler nitelikte olduğu görülmüştür. IRNA'da her haberde bir fotoğraf kullanılmıştır. Olayın diğer tarafı olan Amerika ile ilgili hiçbir fotoğrafa yer verilmemiştir. VOA'daki 12 haberde 16 fotoğraf kullanıldığı belirlenmiştir. IRNA'nın aksine VOA, olayın diğer tarafı olan İran ile ilgili fotoğraflara yer vermiştir.

Bu bulgulardan hareketle IRNA ve VOA'nın bağlı oldukları ülkelerin tarafı oldukları bir olay ile ilgili, faaliyet gösterdikleri bir başka ülkede yaptıkları haberler kamu diplomasisi bağlamında değerlendirildiğinde haberlerde söylem farklılıklarının olduğu görülmüştür. Her iki medya kuruluşu da bağlı oldukları ülke politikalarının ve dolayısıyla eylemlerinin haklılığını savunmuştur.

Medyanın haber üretiminden sunumuna iktidarların menfaatine hizmet etme prensibi gereğince, söz konusu medya kuruluşlarının siyasi bir kutuplaşmanın aracı olduğu görülmüştür. Medya kuruluşlarının bağlı oldukları ülkelerin haklılığına dair hususları öne çıkarıp karşı tarafı itham eden argümanları savunması olumlu öz-temsil ve olumsuz diğerinin temsili olarak ortaya çıkmıştır. İki medya kuruluşunun haberlerine bakıldığında diğer ülke halklarını bilgilendirmek, düşüncelerini kendi çıkarları doğrultusunda etkilemek ve değiştirmek amacıyla içerik ürettikleri dolayısıyla kamu diplomasisinin amacına uygun faaliyet gösterdikleri belirlenmiştir.

Kamu diplomasisine verilen önemi ortaya çıkarmak ve kamu diplomasisinin etkisini tespit etmek için uluslararası medya kuruluşlarına ile ilgili yapılan araştırmaların sayısı artırılmalı, yapılacak çalışmalarda teknolojik gelişmelerle değişen ve zenginleşen yeni iletişim ortamları da göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

Arsenault, A. (2009). *Public Diplomacy 2.0*. Philip Seib (Ed.) *Toward a New Public Diplomacy Redirecting U.S. Foreign Policy* içinde (ss. 135-154). New York: Palgrave Macmillan.

Aslan, K. (2004). *Haber Nasıl Okunur? Haberde İdeoloji, Söylem*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.

Barıtcı, F., & Aydeniz, H. (2019). Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Medya: TRT World Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), ss.1551-1576.

Başar, H. (2011). *Türkiye'nin Kamu Diplomasisi: Bir Örnek Çalışma* TRT. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Berridge, G. (2015). *Diplomacy Theory and Practice*. New York: Palgrave Macmillan.

Berridge, G., & Lloyd, L. (2012). *Dictionary of Diplomacy*. New York: Palgrave Macmillan.

Can, A. (2015). *Kuran ve Yeni Ahit'e Göre Şehitlik*. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37),ss. 1035-1048.

Ceyhan, A. İ. (2016). *Siyasal İletişimde Kamu Diplomasisi*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons From the Past*. Los Angeles: Figueroa Press.

Djerejian, E. P. (2003). *Changing Minds, Winning Peace: A New Strategic Direction for U.S. Public Diplomacy*. Washington: U.S. House of Representatives.

Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Hodder Arnold Publication.

Fairclough, N., & Graham, P. (2003). Eleştirel Söylem Çözümlemeci Olarak Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılışı ve Küresel Sermayenin Eleştirisi ile Bağlantısı. B. Çoban, & Z. Özarslan (Ed) *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji* içinde (ss. 185-244). İstanbul: Su Yayınları.

Fortner, R. S. (1994). *Public Diplomacy and International Politics*. Connecticut: Praeger Publishers.

Gilboa, E. (2016). *Digital Diplomacy*. C. M. Constantinou, P. Kerr, & P. Sharp (Ed) içinde, *SAGE Handbook of Diplomacy* içinde (ss.540-551). London: SAGE Publications.

Gilboa, E. (2006). Public Diplomacy: The Missing Component in Israel's Foreign Policy. *Israel Affairs*, 12(4), ss. 715-747.

İnal, M. A. (1996). *Haberi Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.

Kılıç, L. (2012). Bireyden Kitleye. Nazlı Bayram (Ed.) içinde, *Toplum ve İletişim* içinde (ss. 1-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Laughy, D. (2017). *Medya Çalışmaları - Teoriler ve Yaklaşımlar*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Maigret, E. (2014). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Malone, G. D. (1985). Managing Public Diplomacy. *The Washington Quarterly*, 8(3), ss. 199-213.

Nalçaoğlu, H. (2003). Medya ve Toplum İlişisini Anlamak Üzere Bir Çerçeve. Sevda Alankuş (Ed.) *Medya ve Toplum* içinde (ss. 44-59). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Oğuz, T. (2014). Kitle İletişimi. E. N. Orhon, & U. Eriş (Ed) *İletişim Bilgisi* içinde (ss. 116-137). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Ovalı, A. Ş. (2020). Türkiye-ABD İlişkilerinde Twitter Diplomasisi. *Uluslararası İlişkiler*, 17(65), ss. 23-45.

Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji*. Konya: Literatürk Yayınları.

Özer, Ö. (2012). Haberin İdeolojik Duruşu: Eğitim-Sen Eyleminin Türk Basınında Temsili. Ö. Özer (Ed.) *Haberi Eleştirmek* içinde (ss. 121-160). Konya: Literatürk.

Sancar, G. A. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*. İstanbul: Beta.

Sevin, E. (2015). Pathways of Connection: An Analytical Approach to the Impacts of Public Diplomacy. *Public Relations Review*, 41(4), ss. 562-568.

Sevin, E., & Ingenhoff, D. (2018). Public Diplomacy on Social Media: Analyzing Networks and Content. *International Journal of Communication*(12), ss. 3663-3685.

Türkoğlu, N. (2003). *Kitle İletişimi ve Kültür*. İstanbul: Naos Yayıncılık.

Ülkü, G. (2004). Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi. Çiler Dursun (Ed.) *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi* içinde Ankara: Elips Kitap.

Van Dijk, T. (1988). *News As Discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Van Dijk, T. (2003). *Söylem ve İdeoloji: Çok alanlı Bir Yaklaşım*. Barış Çoban (Ed.) *Söylem ve İdeoloji içinde* (ss. 13-112). İstanbul: Su Yayınevi.

Yıldırım, G. (2015). *Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi*. İstanbul: Beta .

Zaharna, R. S. (2007). *The Soft Power Differential: Network Communication and Mass Communication in Public Diplomacy*. *The Hague Journal of Diplomacy*, ss. 213-228.

Elektronik Kaynaklar

<https://www.amerikaninsesi.com/>

<https://tr.irna.ir/>

Ahmadinejad takes over Iranian official news agency. (19 Ocak 2011). pavyand.com:<https://web.archive.org/web/20130927063656/http://www.pavyand.com/news/11/jan/1181.html>

Biz Kimiz? (2021). Amerika'nın Sesi: <https://www.amerikaninsesi.com/p/3781.html> Erişim: 05.05.2020

Ertekin, B. A. (2012). *Uluslararası Sistemde Görsel-İşitsel Medyanın Kamu Diplomasisi ve Kamuoyu Yaratmadaki Önemi: TRT'nin Türkçe Dışında Yayın Yapan Kanalları Üzerine Bir İnceleme*. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), ss. 323-354.

Özkan, A. (2015). 21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkânları. İstanbul: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. https://tasam.org/Files/PDF/Raporlar/STR70_21._Yuzyilin_Stratejik_Vizyonu.pdf_66fb77c9-cd79-481e-a185-9a9c26ffe7b7.pdf adresinden alındı.

Potter, E. (2002). *Canada and the New Public Diplomacy*. *Canadian International Council*, 58(1), 43-64. 30.08.2021 tarihinde <https://www.kamudiplomasisi.org/pdf/kanadadk.pdf> Erişim: 28.08.2021

What's PD? (2021). USC Center on Public Diplomacy: <https://uscpublicdiplomacy.org/page/what-is-pd> Erişim: 05.05.2020

